

Акмеологічний підхід у підготовці учнівської молоді птнз до побудови й реалізації професійної кар'єри

Висвітлено акмеологічні педагогічні технології проектування реалізації професійної кар'єри, визначено акмеологічні чинники й умови, що сприяють чи перешкоджають досягненню професіоналізму та майстерності учнівської молоді ПТНЗ, означено сутнісні характеристики *акмеологічного підходу* в процесі вибору професії й життєтворчої самореалізації та можливості застосування соціально-педагогічного проектування професійної кар'єри з учнями професійної школи.

Ключові слова: акмеологічні педагогічні технології, акмеограма, професійна кар'єра, учні професійної школи.

Становлення ринкових відносин і розвиток виробничої сфери істотно вплинули на вимоги до молоді професійної зміни; ринок праці потребує соціально активних професіоналів, які є ініціативними, відповідальними, діловитими, організованими; здатними швидко й гнучко адаптуватися до нових умов ринку праці, тобто у фахівцях різноманітних сфер діяльності з високим рівнем майстерності, здатними використовувати свій потенційний ресурс для досягнення вищого рівня професійного «акме».

Проблеми саморозвитку і професійного самовдосконалення є постійним предметом акмеологічних досліджень (О.Анісимов, А.Бодальов, А.Деркач, Н.Кузьміна, Є.Сайко, В.Марков, Є.Сєлезнева, Ю.Синягін). У рамках акмеологічного підходу досліджуються особливості професійного становлення й самореалізації, розглядаються аспекти професійного розвитку, де: професійна самосвідомість (О.Москаленко, С.Філіппова і ін.), професійна Я-концепція (В.Агапов, А.Каїмов, Н.Мітюріна, С.Мурашко та ін.), професійне самовизначення (С.Козловська, І.Радіна, А.Яренко), самоствердження (А.Буран), професійне самовдосконалення (І.Маркелова) і самореалізація (О.Ковшуро й ін.); професійна компетентність (О.Денісов, І.Еліна, Н.Єршова, М.Ігельник, В.Нарушак, Л.Степнова, Є.Тарасова та ін.), професійна кар'єра (О.Москаленко, Р.Крічевський) надають цілісне бачення особистості. Специфіка акмеології відносно наук, які спрямовані на дослідження людини, полягає у вивченні й розробці життєвого та професійного шляху особистості, вона визначає проблеми вдосконалення, корекції професійної діяльності й виходить з того, що професійна діяльність особистості відіграє провідне місце в її самореалізації і вершин професіоналізму й майстерності людина досягає виключно самостійно. Використання *акмеологічного підходу* у процесі підготовки до вибору й реалізації

професійної кар'єри майбутніми фахівцями різних спеціальностей здійснюється засобами акмеологічних педагогічних технологій, завдяки активізації внутрішнього потенціалу учнів (мотиваційно-цільової сфери, здібностей, вольових якостей, самосвідомості), як умови їх сходження до свого акме-рівня.

Акмеологічні педагогічні технології проектування реалізації професійної кар'єри нами розглядаються як: а) процес створення проекту-прототипу, прообразу майбутньої професійної самореалізації (передбачуваного чи можливого); б) попередня розробка основних етапів майбутньої діяльності учнів; в) вміння учнями розробляти й складати професійний план самореалізації відповідно до поставленої мети, де особлива увага приділяється самостійності та ініціативності учнів; г) дослідження тенденцій та перспектив саморозвитку через самопізнання та самоорганізацію; д) створення певного ідеального образу майбутнього з особистісною вершиною «акме»; ж) усвідомлення самопобудови образу «Я».

Нами зроблено припущення, що педагогічні технології, які спрямовані на формування готовності до вибору й реалізації професійної кар'єри учнівської молоді, все ще недостатньо застосовуються у навчально-виробничо-виховному процесі; не розроблено методичний матеріал і психолого-педагогічний інструментарій, незважаючи на поширене використання їх у загальному навчально-виховному процесі.

Акмеологія, визначають вчені, вирішує освітні завдання засобами навчання та формуючого впливу на особистість учнівської молоді професійної школи, сприяє формуванню ціннісного ставлення до самовдосконалення й розвиває особистісний досвід, який допомагає досягати проектувального рівня акмеологічного саморозвитку і самостійності та зумовлює самоспрямування до вершин професійної діяльності. У психолого-акмеологічних дослідженнях на особливу увагу заслуговують акмеологічні чинники й умови, що сприяють чи перешкоджають досягненню професіоналізму та майстерності. Акмеологічні чинники можна визначити як об'єктивні (залежні від реальності та спрямовані на досягнення оптимального результату) та суб'єктивні (пов'язані з внутрішніми передумовами успішності у професійній діяльності особистості (мотиви, спрямованість, здібності, компетентність, творчість), а об'єктивно-суб'єктивні - виступають як формування акмеологічного саморозвитку, творчої активності, самостійності й успішності. До загальних акмеологічних чинників учені (А.Бодальов, А.Деркач, Є.Климов, Н.Кузьміна та ін.) зараховують високий рівень мотивації, потребу в досягненні неординарних результатів, самореалізацію та постійне прагнення до вершин професіоналізму, де акмеологічними умовами виступають задатки, здібності, рівень самовиховання, соціальна активність, престиж майстерності тощо. Акмеологія розглядає не будь-які процеси розвитку

люди у навчанні та вихованні, а саме ті, які означають просування до вершин зрілості, мають висхідний, випереджаючий характер. На відміну від педагогіки акмеологія вивчає співвідношення загального особистісного розвитку людини з професійним, взаємозв'язок етапів його соціалізації й професіоналізації.

В даному педагогічному експерименті нами були визначені сутнісні характеристики *акмеологічного підходу* в процесі вибору професії й життєтворчої самореалізації та можливості застосування соціально-педагогічного проектування професійної кар'єри з учнями професійної школи. В рамках акмеологічного підходу приділяється велика увага засвоєнню соціальних і професійних нормативних вимог до молодих спеціалістів, які визначають для себе оптимальну індивідуальну стратегію (*акмеограму*) досягнення вершин професіоналізму і зрілості з урахуванням неповторного поєднання своїх потреб, можливостей і здібностей. .

Акмеограма – це основний метод акмеологічного підходу, це система вимог, умов і факторів, сприяючих прогресивному розвитку професійної майстерності особистості фахівця. *Акмеограма* є основою особистісно-професійного саморозвитку й зростання; індивідуальним «зрізом» потенційної характеристики суб'єкта діяльності, його можливостей, властивостей і перспектив, що компенсуються і не компенсуються. *Акмеограма* в першу чергу висвічує те, над чим необхідно працювати суб'єктові праці, спрямовує на конкретний шлях саморозвитку для досягнення високого рівня професіоналізму.

Слід зазначити, що незважаючи на те, що будь-яка акмеограма є суто індивідуальною, але її розробка має здійснюватися по єдиній типовій методичній схемі, де визначаються такі рівні як: *загальний* (підструктури професійної кваліфікації, загальні акмеологічні інваріанти професіоналізму) у відповідності вимогам конкретного суб'єкта; *особистісний* (підструктури спрямованості особистісних специфічних акмеологічних інваріантів професіоналізму); *одиничний* (підструктури здібностей, рис характеру, емоційної стабільності, етичних якостей та ін.), які є визначальними підвалинами професійної самореалізації.

Педагогічні технології вибору й реалізації професійної кар'єри учнівською молоддю ми розуміємо як процес, який орієнтовано перш за все, на самостійну діяльність учнів - індивідуальну, парну або групову для розв'язання певної проблеми, і яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів і засобів навчання, а з другого - інтегрування знань і умінь з різних галузей науки, техніки, творчості. Даний процес включає такі структурні компоненти: *мотиваційний, когнітивний, практичний і рефлексивний*, де образ «Я-професіонал» проявляється через творчі можливості як інтегрована якість.

Мотиваційний компонент визначає зовнішню мотивацію, яка проявляється у соціально-віковій потребі професійної самореалізації, а внутрішня мотивація проявляється як потреби, установки, творче мислення (гнучкість, винахідливість, кмітливість, оригінальність), інтереси і уяву (обізнаність про особливості професії і побудову кар'єри). Мотиви - внутрішні (індивідуальні) і зовнішні (соціальні), визначають між собою перевагу внутрішніх, як задоволення працею і її продуктивністю. Наступний структурний *компонент когнітивний* передбачає наявність знань про предмет діяльності (вибір й реалізація професійної кар'єри), індивідуальні особливості, здібності і схильності до планування професійної кар'єри в умовах ринку праці, а також, кон'юнктуру ринку праці, напрями реалізації особистої професійної перспективи та усвідомлення ресурсів до подальшого професійного розвитку «акме». *Практичний компонент* передбачає здатність учнівської молоді гнучко, реалістично і самостійно реалізувати професійні знання в динамічних умовах ринку праці та визначає ступінь готовності учнівської молоді до планування й побудови професійної кар'єри. Також, до цього компоненту можна віднести професійно-важливі якості, знання й уміння, самоконтроль, соціальну активність та рівень відповідальності, які визначають готовність до дії й спрямованість досягнення успіху. *Рефлексивний компонент* характеризує загальний рівень розвитку особистості та його самооцінку; чіткість ієрархічної структури ціннісних орієнтацій та усвідомлене ставлення до перспектив особистісного й професійного саморозвитку, готовність до самореалізації й самоаналізу (рефлексії) з метою побудови професійної кар'єри. Пізнавальна активність (світосприймання, цікавість, допитливість, творчість) особистості є пріоритетною і стає умовою орієнтації людини у швидкозмінних соціально-економічних процесах.

Сучасний ринок праці поставив зміст поняття «кар'єра» на якісно новий рівень, який визначає подальший шлях самопізнання і самореалізації молоді в її професійній діяльності, де успішність соціально-економічних перетворень залежать від спроможності молоді зміни конструктивно реалізувати себе за умов трансформаційних процесів і постійного саморозвитку. Таким чином, ми вважаємо, що головним завданням навчально-виховного процесу є процес формування в учнівської молоді ПТНЗ усвідомленого ставлення до свого професійного майбутнього, до планування й реалізації особистісних й професійних вершин життєдіяльності.

Отражено акмеологические педагогические технологии проектирования реализации профессиональной карьеры, определенно акмеологические факторы и условия, которые способствуют или препятствуют достижению профессионализма и мастерства ученической молодежи ПТНЗ, отмечено существенные характеристики *акмеологического подхода* в процессе выбора

профессии и жизненной самореализации, возможности применения социально педагогического проектирования профессиональной карьеры с учащимися профессиональной школы.

Ключевые слова: акмеологические педагогические технологии, акмеограмма, профессиональная карьера, ученики профессиональной школы.

Akmeologichniy approach in preparation of student's young people to construction and realization of professional career

It is reflected top exploitation of success pedagogical technologies of planning of realization of professional career, certainly akmeologichniy factors and terms which promote or hinder achievement of professionalism and trade of student's young people of PTNZ, marked essence descriptions of top exploitation success *approach* in the process of choice of profession and self-realization and possibility of application from the socially pedagogical planning of professional career with the students of professional school.

Keywords: akmeologichniy factors, top exploitation of success, pedagogical technologies, professional career, students of professional school.